

Karpiński, Rafał

"Wallfahrt kennt keine Grenzen, Katalog der Ausstellung im Bayerischen Nationalmuseum München 1984", München [1984] : [recenzja]

Przegląd Historyczny 76/4, 914-915

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Wallfahrt kennt keine Grenzen, Katalog der Ausstellung im Bayerischen Nationalmuseum München 1984, Bayerisches Nationalmuseum, München [1984], s. 290, ilustr. *Wallfahrt kennt keine Grenzen. Themen zu einer Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums und des Adalbert Stifter Vereins, München*, herausg. von Lenz Kriss-Rettenbek und Gerda Möhler Bayerisches Nationalmuseum, Verlag Schnell und Steiner, München-Zürich 1984, s. 591, ilustr.

Od 28 czerwca do 7 października 1984 r. odbywała się w Monachium zorganizowana przez Bayerische Nationalmuseum przy współpracy Adalbert Stifter Vereins i Bayerischen Rundfunk wystawa na temat „Pielgrzymka nie zna granic”. Na ekspozycji zgromadzono materiał dotyczący Jerozolimy i 15 najważniejszych sanktuariów europejskich (w tym Częstochowy). Ekspozycje ułożono też w pięciu podstawowych grupach przedmiotowych: na temat istniejącej w języku niemieckim opozycji *Pilgerreise — Walfahrt* (ta pierwsza to pielgrzymka do Jerozolimy, Rzymu i relikwii, druga zaś związana jest z pobożną podróżą do łaskami słynących obrazów), ikonografii pielgrzymowania, wotów i dewocjonaliów pielgrzymich, znaków pielgrzymkowych (*Pilgerzeichen*), prawa oraz patronów pielgrzymek.

Opublikowany katalog zawiera kompetentne opisy 472 eksponatów (z bibliografią) i fotografie — reprezentujące bardzo wysoki poziom edytorski. Dość monotonicznie przedstawia się materiał dotyczący Częstochowy pochodzący przede wszystkim z Muzeum Etnograficznego w Krakowie, BJ, i ze zbiorów Jasnogórskich.

Z okazji wystawy zorganizowano międzynarodowe sympozjum na taki sam temat. Ponad czterdziestu badaczy (z tego prawie połowa to gospodarze) głównie z Europy, ale też Izraela, Stanów Zjednoczonych, Kanady i Meksyku przedstawiło pielgrzymowanie w sześciu głównych tematach:

1. Życie ludzkie jako pielgrzymka. Pielgrzymka jako asceza i metafora. Tu koncentrowano się na ascezie, której poświęcono cztery z pięciu referatów.

2. Wymarsz pielgrzymów. Motywy pielgrzymek i mentalność pielgrzymów (trzy z pięciu referatów dotyczyły średniowiecza, jeden współczesności, zaś szerszą perspektywą czasową zajął się referat o pielgrzymce i prawie).

3. Pielgrzymi w drodze. Droga — relacje — wyposażenie — pamiątki. W ośmiu przedstawionych referatach omówiono: gospody dla pielgrzymów, motywacje spisывania relacji z pielgrzymek średniowiecznych, propagandę antypielgrzymkową w XVIII—XIX w. do Příbram, bawarskie biura pielgrzymkowe, ubrania, pieśni, znaki pielgrzymie, także zjawiska pielgrzymki „wielomiejscowościowej”.

4. Cel pielgrzymek. Żywi — groby apostołów — relikwie — obrazy kultowe. Mówiono tu (w sumie siedem wystąpień) o pielgrzymkach do żywych w starożytności, do św. Jakuba z Compostelli (do XII w.) i jego ikonografii późnośredniowiecznej, o świętych i sanktuariach, w których czczono relikwie w średniowieczu, o nawiązaniu cudownych obrazów i ich kopii słynących łaskami, na temat początków i rozwoju peregrynacji do Marii Wspomożycielki z Pasawy, także o Matce Boskiej z Loreto jako patronce astronautów.

5. Święte miejsca. Miejsca słynące łaskami i cudowne miejsca. W dwunastu referatach przedstawiono pielgrzymki do Jerozolimy (także wiernych z kościołów wschodnich), do Rzymu (m.in. Niemców i ich Campo Santo Teutonico). Zajęto się także bardziej lokalnymi problemami np. architekturą czeskich kościołów odpustowych, kultem Domu Loretańskiego, pielgrzymkami w Puglii, zachodniej Irlandii, do Neukirchen św. Krwi, terapeutycznym znaczeniem miejsc pielgrzymowania na przykładzie Marizell, Lourdes i literaturą — czyli fascynacją masowymi kultami.

Wreszcie ostatnia szósta grupa tematyczna zatytułowana: Pielgrzymka i zbiorowość. Lud — naród₁ — *oikumene*, zgromadziła osiem wystąpień dotyczących ty-

tułowego problemu przede wszystkim w czasach współczesnych, na przykładzie Ameryki Łacińskiej, Kanady-Quebec, pielgrzymek z Majoriki do Montserrat, Częstochowy, Mariazell, Altötting i angielskiego Walsingham.

Z przedstawionych tytułów referatów widać szerokie rzeczowe i chronologiczne oraz geograficzne potraktowanie tematu. Rzeczywiście jednoznacznie wykazano, że pielgrzymka nie zna granic. Można by postulować w przyszłości spojrzenie bardziej ekumeniczne: zorganizowanie podobnej sesji, na której problemy peregrynacji przedstawiliby także reprezentanci innych kościołów chrześcijańskich a w dalszej kolejności również innych religii. Takie porównawcze potraktowanie tematu wzbogaciłoby, jak sądzę, perspektywę badawczą i ułatwiłoby zrozumienie zagadnienia.

Tom wydany luksusowo, ze świetnymi ilustracjami, zamyka selektywna bibliografia.

R.K.

Janusz Dunin, Zdzisław Knorowski, *Polskie powieściowe serie zeszytowe. Materiały bibliograficzne*. „Wydawnictwa Bibliograficzne Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi” 23, Łódź 1984, s. 139.

Zjawiska kultury masowej od dłuższego już czasu są przedmiotem coraz baczniejszej uwagi ze strony różnych dyscyplin humanistycznych. Historycy polscy mogą się w tym zakresie odwołać przede wszystkim do ustaleń z zakresu dziejów czasopiśmiennictwa, zapoczątkowanych studiów nad kulturą robotniczą, rozważań nad kulturą polityczną czy osiągnięć folklorystyki. Mimo dostrzeżenia wagi zagadnień stan ich rozpoznania trudno uznać za zadowalający. Potrzebne są zwłaszcza prace dokumentacyjno-materiałowe.

Pierwszy z autorów Janusz Dunin w wydanej w 1974 r. książce „Papiegowy bandyta” przedstawił zarys dziejów książki kramarskiej i brukowej w Polsce (tu jeden z rozdziałów poświęcony wydawnictwom zeszytowym i reprodukcja całego tomu po s. 224). W 1978 r. opublikował on wspólnie z Katarzyną Mierzwiąnką bibliografię polskiej powieści zeszytowej. Zdzisław Knorowski jest bibliofilem z Pabianic. Powieściowe serie zeszytowe pojawiły się w Polsce w 1907 r. Opracowanie uwzględnia tego typu wydawnictwa do 1939 r. Większość z nich jest tłumaczeniem analogicznych publikacji obcych przy czym wykorzystywano też importowane klisze ilustracyjne. Poszczególne zeszyty o objętości 32 stron (formatu 16°) lub 16 stron (formatu 4°) ukazywały się periodycznie, zwykle co tydzień. W ramach serii tomiki łączył wspólny bohater (lub bohaterowie). Wydawnictwa adresowano do odbiorcy młodzieżowego, przeważały treści sensacyjno-przygodowe. Zestawienie objęło 123 serie, w których ukazało się nie mniej niż 2000 krótkich powieści-opowiadań. Pominięto zeszytowe wydawnictwa klasyków, serię „Co tydzień powieść”, serie z bajkami dla dzieci, sensacyjne zeszyty popularnonaukowe oraz analogiczne serie powieściowe drukowane w formie książkowej. Autorzy zwracają uwagę na możliwości luk ze względu na szybkie zaczytywanie tego typu wydawnictw i ich lekceważenie przez biblioteki i bibliografie w okresie międzywojennym. Opis bibliograficzny literatury zeszytowej wymagał specjalnych rozwiązań, serie potraktowane jako całość uporządkowano alfabetycznie według ich tytułów. Kompletów zeszytów zachowane są bardzo rzadko dlatego wielu wysiłków wymagało zebranie ich tytułów. Korzystanie z bibliografii ułatwiają indeksy: autorów i tłumaczy; ilustratorów; wydawców, księgarń, drukarni, składów głównych, serii wydawniczych; tytułów.

S.G.